

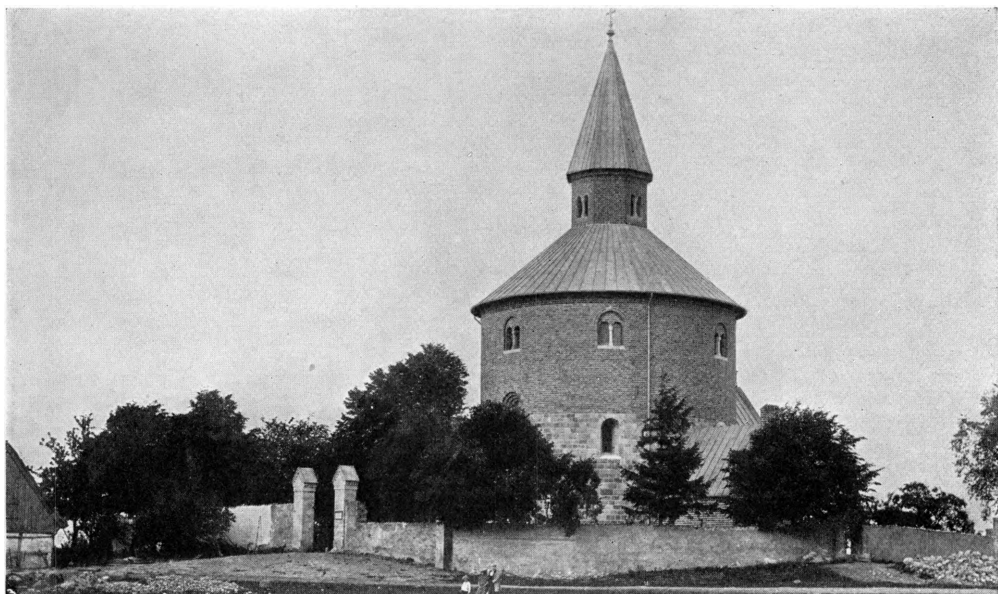

Fig. 1. Bjernede. Ydre, set fra Sydvest.

Rich. Hansen. Sorø

BJERNEDE KIRKE

ALSTED HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Slaglille, er ifølge Bygningsindskriften (S. 352) indviet til Jomfru Maria og S. Laurentius. Den er opført i Tiden 1150—1175 af Sune Ebbesøn (død 1186) til Afløsning af en ældre Trækirke, som i samme Aarhundredes tidligere Del var bygget af Sunes Fader Ebbe, en Søn af Skjalm Hvide. Kirken har uden Tvivl ligget ved en Hovedgaard, hvor Slægten har haft sin Bolig; derfor har Sunes Broder Fin Ebbesøn faaet sin Grav ved Kirken (sml. S. 366). Gaarden har muligvis oprindeligt ligget nord for Kirkegaarden, hvor Præsteindberetningen 1755 siger, at store Mængder af Munkesten er opgravet; det er dog tvivlsomt, om disse Bygningsrester er ældre end 1500'erne. Maaske har allerede en af Sunesønnerne skænket baade Gaard og Kirke til Roskilde Bispestol; i Jordebogen fra o. 1370 nævnes Kirken med 1 Plovs Jorder og en Afgift paa 6 Øre, medens Gaarden var et biskoppeligt Len (»exactio«). 1414 kom begge Dele ved Mageskifte til Sorø Kloster¹. 1687 fik kgl. Overførster Mads Christensen Jus patronatus til Kirken, men 1. Maj 1690 solgtes den til Sorø Akademi,² hvorfra den overgik til Selveje 1. Aug. 1934.

Kirken ligger i Sognets sydlige Del paa et lavt Bakkedrag umiddelbart ved den nu nedlagte Hovedgaard Bjernedegaard. Kirkegaarden er udvidet mod Øst, men har til de øvrige Sider en vistnok middelalderlig Hegnsmur af Kamp og Tegl paa en indtil 2,50 m høj Syld. Ved Laagen udfor Vaabenhuset er paa den indvendige Side af Muren en lille firkantet Niche.

Bygningen bestaar af romansk Rundhus, Kor med genopført Apsis og gotisk Vaabenhus.

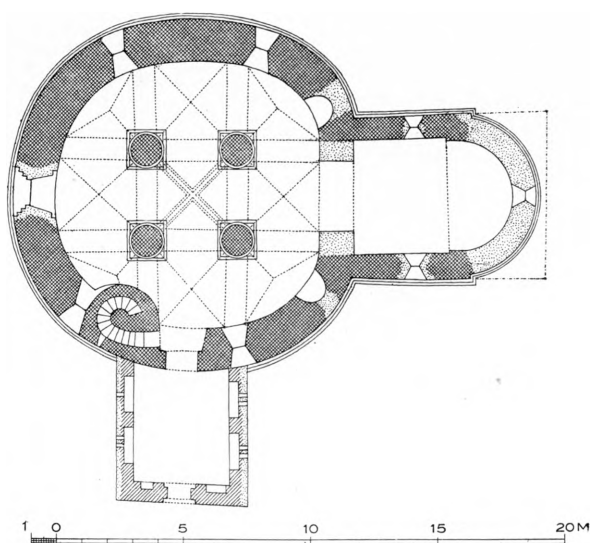

Fig. 2. Bjernede. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1931.

Bygningen er den eneste Rundkirke, der blot nogenlunde fuldstændigt er bevaret paa Sjælland, og kan vel nok siges at være den mærkeligste, i hvert Fald den rigest udformede af Danmarks syv Rundkirker. Om Kirkens Opførelse oplyser to samtidige Fraadstenstavler, der er indmuret over Indgangsdøren, henholdsvis 50 x 93 og 49 x 55 cm store (Fig. 14); Indskriften har fordybede romanske Majuskler: »Ebbo filius Scelmonis et uxor eius Rachanild construxerunt hic ecclesiam quam postea filius eius Suno erexit lapideam in onore Dei et Sce. Marie et Sci. Laurentii« (»Ebbe Skjalmsøn og hans Hustru Ragnhild byggede her en Kirke, som senere hans Søn Sune rejste af Sten til Ære for Gud, Sancta Marie og Sanct Laurentius«). Hele Bygningen hviler paa en Sokkel af huggen Granit i to retvinklede Fremspring. Det meget høje Kor (Murhøjde 6,20 m) og Apsis er opført af *Kamp*, tildannet som smaa Kvadre af vekslende Størrelse, hvis Forside dog staar med den naturlige Flade, kun paa Hjørnestenene er de afbanede som paa de jyske Kvaderstenskirkir. Ogsaa Skibet er forneden af Kvadre, for en stor Del krumhugne, med Vindues- og Dørindfatninger af Fraadsten, men omtrent i Murenes halve Højde, 7,20 m over Sökkelen, (den fulde Murhøjde til den nymurede Gesims er o. 13 m) skifter Materialet saavel indvendig som udvendig og bliver nu rødgule, for en Del helt gule Munkesten af ret lille Størrelse (23—26 x 10—11 x 8 cm; fem Skifter: 47—50cm), Binderne hyppig mørkbrændte. Skiftegangen er ret uregelmæssig, hyppigst 3, men undertiden indtil 7 Løbere paa Rad; talrige af Stenene, ikke blot ved Buer og Hjørner, men overalt i Murværket, ses at være riffelhugne efter Brændingen. Udvendig er der 58 Skifter Munkesten til Gesimsen. Fugerne er ret brede og gennemgaaende kun glattede med Skeen;

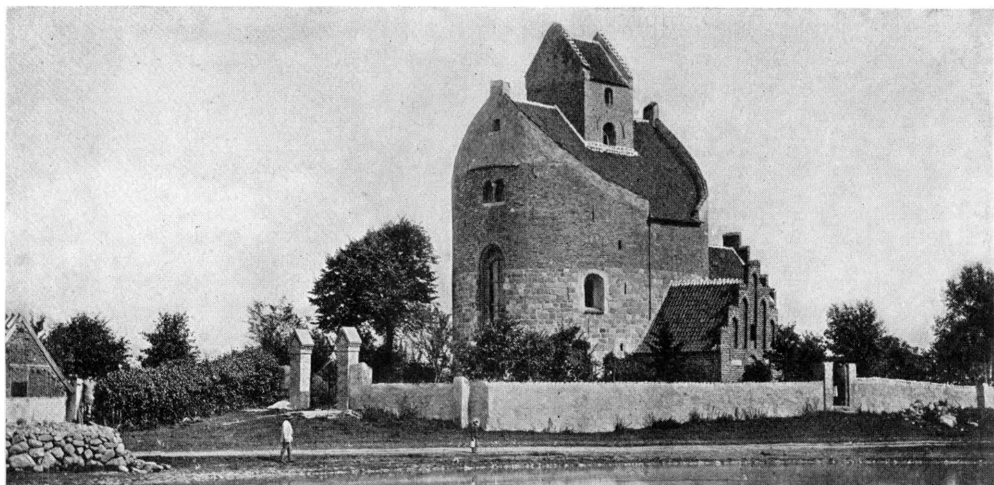

Fig 3. Bjernede. Ydre, set fra Sydvest. Før Restaureringen.

Rich. Hansen, Sorø

Rygfuger forekommer ikke. Foruden de almindelige Munkesten findes i Bue-stikkene ogsaa lange kileformede (vistnok behuggede) Sten (o. 35 x 22 x 6—6,5 cm); ogsaa i Kirkens øvre Del er der, hvor særlig store Stenstørrelser var nødvendige, anvendt Fraadsten, saaledes ved Udkragningerne indvendig foroven i Taarnet. Der kan næppe være Tvivl om, at den skete Ændring i Materialet skyldes Opførelsen af Egnens to store Teglstenskirker, Sorø og Ringsted, og den behøver ikke at betyde nogen Standsning i Arbejdet.

Koret har fra først af været dækket af et Tøndehvælv, der i 1890—92 rekonstrueredes paa Grundlag af Spor, der fandtes paa Rundkirkens Mur (sml. Fig. 8). Af Vinduerne er kun det nordre oprindeligt, sat af Fraadsten; dets Egetræsramme fandtes ved Restaureringen endnu delvis i Behold. Triumfbuen er meget høj, Buetoppen ligger o. 5,60 m over Skibets Gulv, Kragbaandenes Underkant i 4,25 m's Højde. Over Kragbaandene, der har en Rundstav foroven og skraat afskaaret Underkant, findes langs Buens Forkant en fremspringende Bræmme, hvori to o. 10 cm brede, skraatløbende Riller, maaske til Ophængningen af et Lægmandskrucifiks. Hele Korbuens nedre Parti med de fremspringende Piller er genopført 1890—92. Korgulvet ligger 78 cm (5 Trin) over Skibets. Af den oprindelige *Apsis* er kun Fundamenter og Sokkel (Fig. 8) bevaret, hvorover den nuværende Korrunding er rekonstrueret.

I Modsætning til Skik og Brug har Kirken aldrig haft mere end een Indgang, anbragt paa Skibets Sydside, høj, slank og rundbuet, helt sat af Fraadsten; Buen er fornyet efter bevarede Spor. Rundkirkens Underrum har fire smaa, rundbuede Vinduer, der alle forefandtes før Restaureringen og ligesom Døren havde en nu fornyet eller i hvert Fald afbanet Indfatning af Fraadsten. Paa hver Side af Korbuen er en 4 m høj, halvrund, hvælvet Sidealterniche.

Det runde *Skib* maaler forneden indvendig 10—11 m i Tværmaal og har en Murtykkelse af 1,50—1,70 m. Ligesom de øvrige Rundkirkers er ogsaa Bjernedes Skib paa to Stokværk, hvorover yderligere hæver sig et lille Midttaarn. Til Støtte for denne Overbygning er i Skibet opmuret fire svære, runde, o. 7,70 m høje Piller med høj, aftrappet Plint og kraftig Fod-Ring (Fig. 9). Ligesom i Ydermurene veksler ogsaa her Materialet, saaledes at de øverste fem Skifter er af Tegl, medens Pillerne ellers er af smaa krumhugne Granitkvadre, hvis Krumning er noget større end selve Pillernes (sml. Pedersborg S. 281). De lave, trapezformede Kapitæler, hvis Hjørner forneden er svagt hulede, er derimod murede af Fraadsten, medens den Vulst, der formidler Overgangen

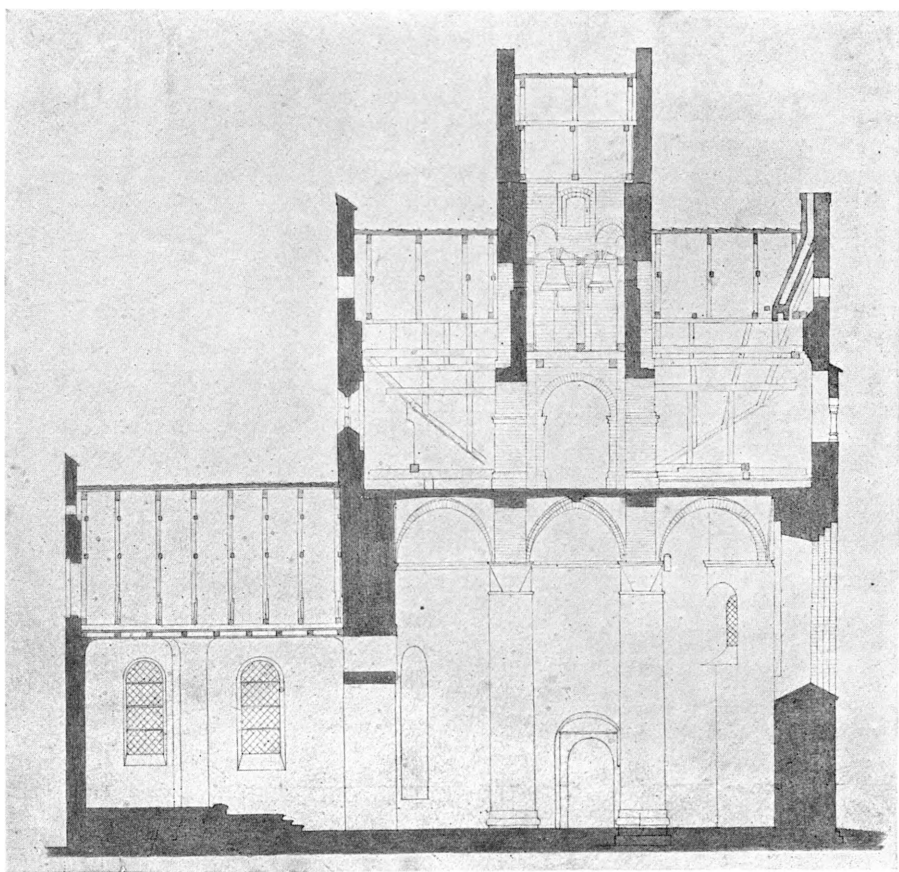
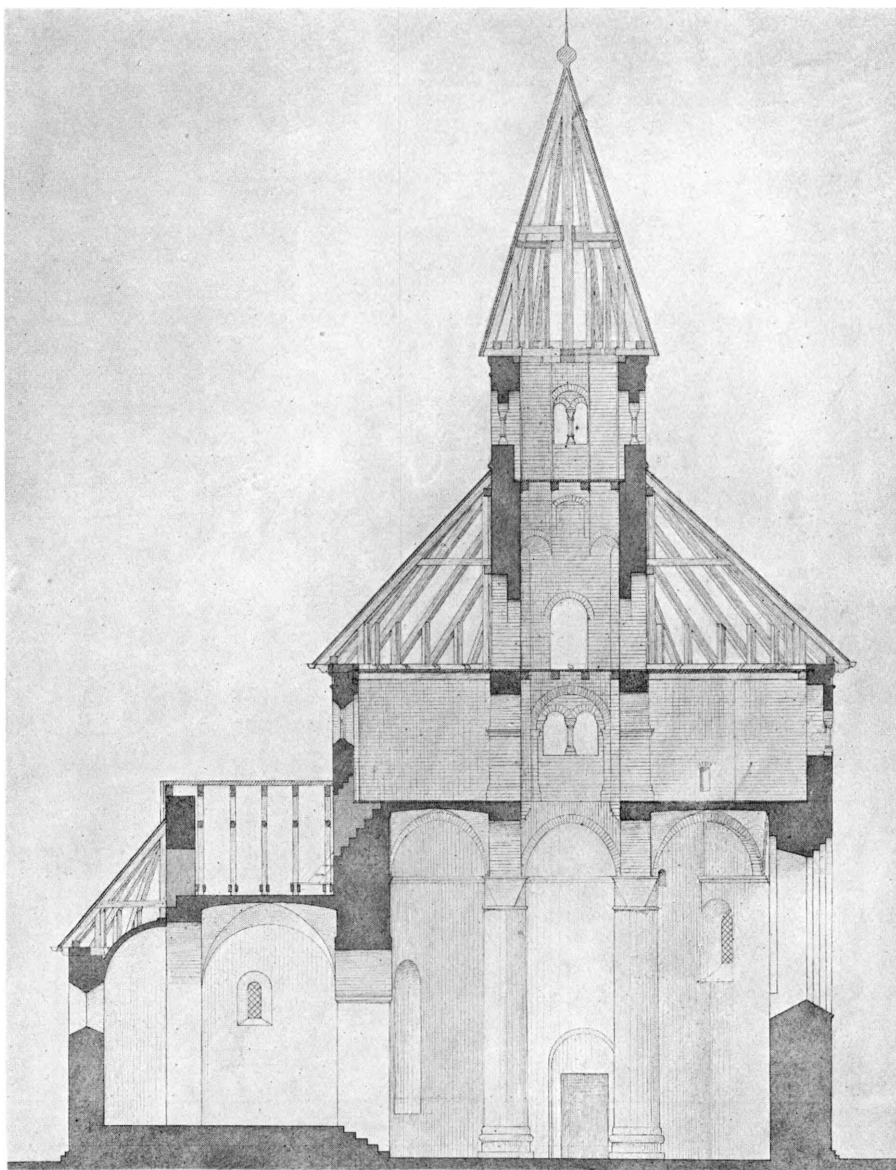

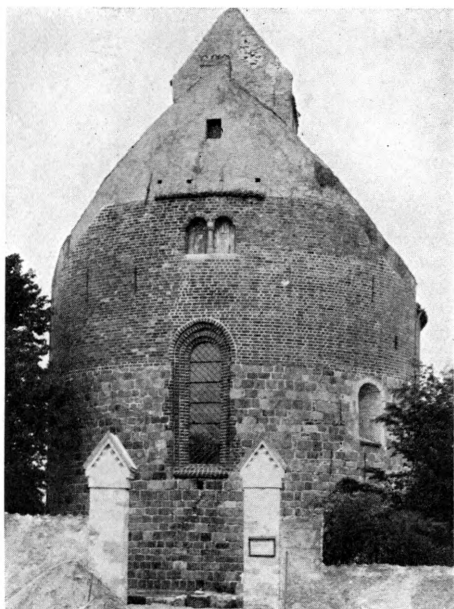
Fig. 4. Bjernede. Længdesnit, før Restaureringen, set mod Syd. 1:200.
Maalt af H. B. Storck 1887.

00. H. B. Storcks Arbejdstegning 1887 for Restaureringen. Midthvælvingen var paatænkt fjernet, men blev bibeholdt, da det under Restaur

Rich. Hansen, Soro

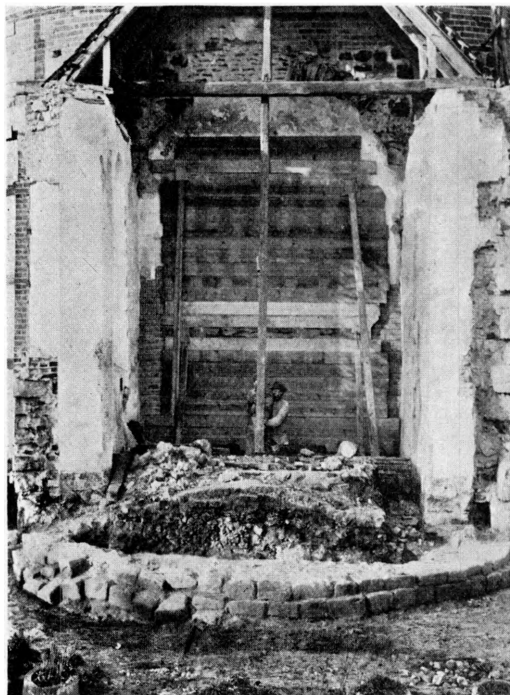
Fig. 6. Bjernede. Ydre, set fra Nordøst.
Før Restaureringen.

Rich. Hansen, Soro

Fig. 7. Bjernede. Ydre, set fra Vest.
Før Restaureringen.

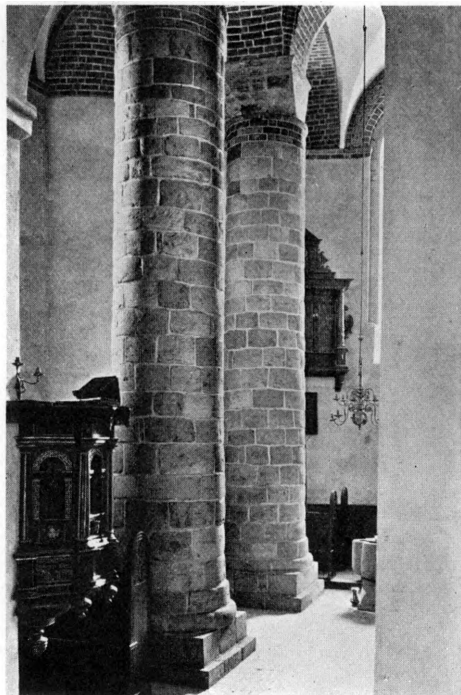
til Skaftet, er af Tegl. Fra disse Piller har man spændt otte smaa Hvælvinger over til Ydermurene, hvor Overgangen til Teglstensmurværket i Højde med Kapitælernes Overkant markeres ved et omløbende Gesimsled med Hulkant og et svagt Tilbagespring i Murværket. Hvælvene har ikke Ribber, men Kapperne skærer hinanden i skarpe Sømme, og medens de svære, tre Sten brede Gjordbuer er rundbuede eller ganske svagt tilspidsede, er det lidet fremspringende Binderstik, der fungerer som Skjoldbue i de fire smalle Fag, helt spidsbuet (sml. andet Stokværk i Fjenneslevs Vestparti S. 326). Ogsaa Rummet mellem Pillerne er fra første Færd blevet dækket med et Hvælv (Fig. 10), der i Modsætning til de øvrige har kraftige Ribber med tre afrundede Led, af hvilke det midterste er det største (Fig. 12). Disse Hvælvinger bærer Overkirkens Gulv, der ved den moderne Restaurering fandtes lagt af store Fraadstensfliser. Da dette Gulv laa hen over Midthvælvingen og samtidig ind under Overkirkens Piller, kan Ribbehvælvet ikke være en yngre Tilføjelse, og udover Vindeltrappen har der ikke været nogen direkte Forbindelse mellem de to Stokværk.

I Indgangsdørens Vestside fører en lille, rundbuet Dør ind til en i Muren indbygget, i Kirkerummet fremspringende *Vindeltrappe*, fornedet af Fraadsten, foroven af riflede Tegl ligesom Murene. Trappen, der dækkes af en overpudset Tøndehvælvning, har en svær, rund Spindel (forneden o. 100 cm i Tværmaal, opefter jævnt aftagende indtil o. 40 cm) og Trin af Kamp. Trapperummet faar

Rich. Hansen. Sorø

Fig. 8. Bjernede. Apsissokkel. Fremdraget ved Restaureringen. (S. 353).

M. M. 1915

Fig. 9. Bjernede. Indre af Skibet, set mod Vest. (S. 354).

Lys gennem smaa, smigede Glugger, der dels vender ud til det fri, dels ind til Kirkerummet. Den nederste Glug er tvedelt af en lille Fraadstenssøjle med tosidigt, trapezformet Kapitæl og klokkeformet Base.

Overkirken, der antagelig er bestemt til Opholdsrum i Ufredstider, er kun 3,60 m høj fra Gulv til Bjælkelag. Murtykkelsen er kun o. 70 cm og Rummets Tværmaal indtil 13 m. Det maa oprindelig have haft seks Vinduer, alle Dobbeltvinduer med Midtsøjle, men ingen af dem er bevaret i urørt Stand. Kun Vestvinduet havde før Restaureringen sin Midtsøjle af skaansk Sandsten med trapezformet, dog svagt hvælvet Kapitæl og Base (Fig. 7), men her var Buerne og Falsene ommurede. Østvinduet er engang i 1200'erne blevet omdannet til en firbladet Rose (Fig. 6), af Kridtsten, men under denne er fundet sikre Spor af det oprindelige Dobbeltvindues False og Bund, den sidste af Kridtsten. Indmuret i Vaabenhugavlen blev ved Restaureringen fundet seks Kapitæler og Baser til lignende Søjler, og endnu et Kapitæl fandtes i en Have udenfor Kirkegaardsmuren, saaledes at der ialt kendes Enkeltheder af fem Vindues-søjler. To af Sandstenskapitælerne opbevares nu i »Saxos Celle« i Sorø.

Midt i Overkirken, der nu har aaben Tagstol, men som formodentlig har været dækket af et Bjælkeloft, rejser sig lire kraftige, firkantede, o. 1,90 m høje Piller (Fig. 11), muret af riflede, overvejende rødgyule Munkesten og hvi-

Fig. 10. Bjernede. Hvælv. (S. 354, 356).

V. H. 1933

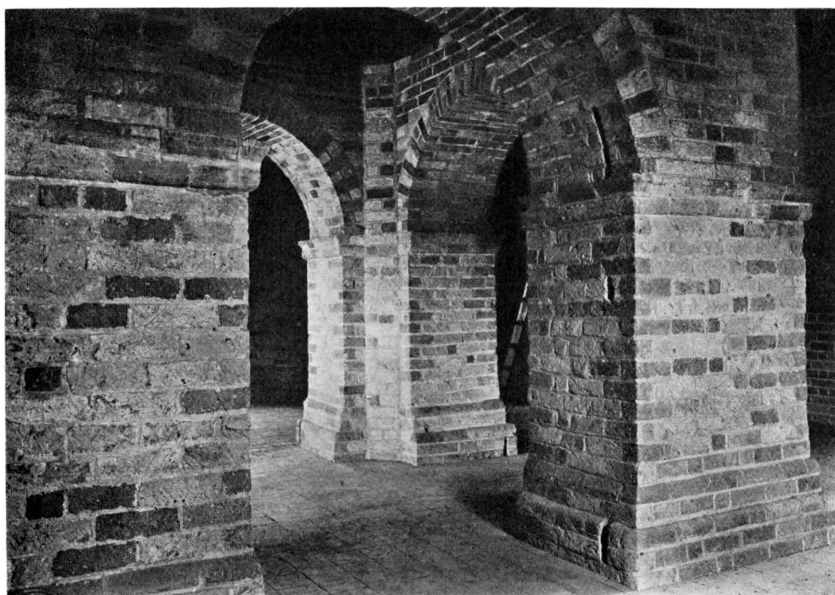

Fig. 11. Bjernede. Overkirken. Underbygning for Taarnet.
(S. 357, 360).

V. H. 1933

Fig. 13. Bjernede. Fin Ebbesons Gravskrift. (S. 366).

V. H. og E. M. 1937

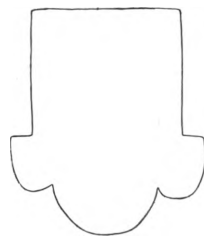

Fig. 12. Bjernede. Ribbesten. 1:10. (S. 356, 362).

Fig. 14. Bjernede. Bygningsindskriften. (S. 352).

V. H. og E. M. 1937

Fig. 15. Bjernede. »Kirkeværg«-Indskriften. (S. 362),

V. H. og E. M. 1937

lende paa en toleddet Sokkel, en Skraakant over en afrundet Kant med et mellemliggende glat Skifte. Foroven har Pillerne omløbende, karnisagtige Kragbaand med en hulet Skraakant over et afrundet Led. De forbindes ved brede Rundbuer og bærer det lille *Midttaarn*. Rummet mellem Pillerne har skraat afskaarne Hjørner og dækkes af et moderne Bræddeloft. Indhugne Riller i Pillerne (Fig. 11), særlig i Soklerne, tyder paa, at dette Rum har været afgrænset med Gitter i Arkadebuerne. Stokværket ovenover, hvor den skraa Afslasning af de indvendige Hjørner er fortsat, har over de fire Arkader rundbuede Aabninger med dybtliggende, udvendig Fals og højt rundbuet Spejl ud mod Tagrummet (Fig. 5). Den nordre har i Falsen en firkantet Indfatning omkring den indre Bueaabning. I øvre Del af dette Stokværk bliver Taarnet ottekantet; udvendig sker Overgangen uden Formidling, indvendig hviler de fire nye Sider paa spidse, stærkt smigede Afslasningsbuer »Tromper« (Fig. 16), til hvis Stik man af Mangel paa tilstrækkelig store Formsten af Tegl for en væsentlig Del har anvendt kilehugne Fraadsten; her findes i Nord en lille, fladbuet Lysaabning med ind- og udvendige False, en Rest fra det sentmiddelalderlige Taarn. Taarnet, hvis øverste Stokværk med de søjledelede Lyslugger er helt nymuret, maa efter sin Konstruktion have endt med et Spir, hvis oprindelige Form ikke lader sig paavise, men som sandsynligvis har haft spidst Tag.

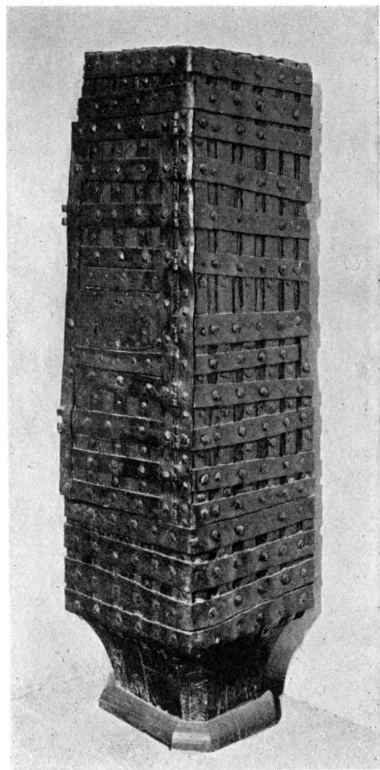
Senere Omdannelser og Udvidelser. Formodentlig paa Grund af Brøstfældighed er Rundkirken i Løbet af 1400'erne undergaaet en gennemgribende Omdannelse, idet Kaglestub-Taget ændredes til et Sadeltag. For at opnaa dette nedrev man det meste af andet Stokværks Mur i Nord og Syd, medens der i Øst og Vest paamuredes Spidsgavle; den morsomme Sømmenskerling mellem Sadeltaget og de krumme Gavle gav Bygningen Lighed med en Bispehue (se især Fig. 7) og var af saa stærk en malerisk Virkning, at man endog i vore Dage har villet opfatte Omdannelsen som et velberegnet arkitektonisk Forsøg³. Af Taarnet nedtoges næsten hele det øverste, ottekantede Stykke, og den lille Rest som bevaredes, fik paamuret Hjørner, saaledes at ogsaa Taarnets øverste Del nu blev firkantet. Om det samtidig ogsaa har faaet Sadeltag og Spidsgavle i Øst og Vest, er derimod uvist; saaledes fremtraadte det i 1800'erne, men Gavlene var murede med smaa moderne Sten.

Vaabenhuset, hvis Sidemure er helt skalmurede, er en sentmiddelalderlig Munkestensbygning med en smal, fladbuet Dør i spidsbuet Spejl og derover en Gavl med syv Kamtakker og ligesaa mange spidsbuede Høj blændinger. I det Indre, der dækkes af et nyt, hvælvet og dekoreret Bræddeloft, findes to fladbuede Blændinger i hver af de tre Mure. Da der i Gavlen, som omtalt (S. 357), er fundet indmuret Søjledele fra Overkirkens nedtagne Dobbeltvinduer, maa Vaabenhuset være yngre end Rundkirkens Omdannelse.

V. H. 1933

Fig. 16. Bjernede. »Trompen« i Overgangen til det ottekantede Taarn. (S. 360).

M. M. 1915

Fig. 17. Bjernede. Monstranshus. (S. 364).

Engang i 1600'erne er formodentlig Rundkirkens store Vestvindue med Teglstensfalske blevet indsat, ligesom Koret fik et større Sydvindue i Stedet for det romanske; ogsaa i de to Alternicher ved Korbuen blev der brudt Vinduesaabninger. En større og mere indgribende Omdannelse af Korpartiet skete henimod 1700. Korets Tøndehvælv fjernedes, og hele Apsis nedbrødes, medens Korets Sidemure forlængedes mod Øst og afsluttedes af en lige Østmur med nitakket Kamgavl; det nye Materiale var smaa, røde Mursten. Forlængelsen fik i Sidemurene store, fladrundbuede Vinduer i Lighed med det udvidede Sydvindue, og hele Koret dækkedes af et lavtliggende, gibset Bræddeloft. Korbuen gjordes bredere og lavere og afdækkedes med en fortrykt Spidsbue, hvorover dog den oprindelige Rundbue bevaredes (sml. Fig. 4). Under Koret indrettedes vistnok ved samme Lejlighed en af en Krydshvælvning dækket Gravkælder. Hele Ombygningen af Koret henføres af en stedlig Tradition⁴ til Birkefoged Mads Christensen, der sad paa Bjernedegaarden i Slutningen af 1600'erne (sml. S. 351, 366).

I 1861—62 foretoges under Ledelse af Chr. Hansen nogle større Udbedrings-

arbejder, der dog ikke paa afgørende Maade ændrede Bygningens Udseende. Puds- og Hvidtelag fjernedes udvendig, men bevaredes derimod indvendig, ogsaa paa Pillerne, medens der paa Buer og Ribber maledes en Efterligning af røde Tegl. Den stærke Interesse for den rene romanske Stil gjorde imidlertid, at man i 1890—92 i Forbindelse med en haardt tiltrængt Hovedistandsættelse foretog en konsekvent Tilbageføring af Kirken til dens oprindelige Skikkelse, baade for Korets og Rundkirkens Vedkommende. Af senere Tiders Ændringer bibeholdtes egentlig kun, af Hensyn til Lysforholdene, det store Vestvindue; dog ogsaa det sentmiddelalderlige Vaabenhus bevaredes. Denne indgribende Restaurering, der med ubestridelig Dygtighed og Indsigt lededes af H. B. Storck, maa sikkert paa saa godt som alle Punkter siges at være en korrekt Genskabelse af den romanske Bygning, saaledes som den her er beskrevet, idet kun Gesimserne og Taarnets øvre Afslutning lader nogen Tvivl tilbage, men der er nu almindelig Enighed om at beklage Tilintetgørelsen af den bizarre, maleriske »Bispehue«, og Bygningens Ydre virker temmelig banalt efter den stilrette Restaurering.

Tagværkerne er nye. I det Ydre staar alle Mure blanke, i det Indre kun Søjler, Buer og Ribber i Rundkirken, medens Hvælvene, de nedre Mure samt Kor og Apsis er pudsede og hvidtede.

I »Saxos Celle«, i Sorø, opbevares, foruden de (S. 357) nævnte Kapitæler fra Overkirkens Vinduer, forskellige Formsten fra Overkirkens Midtpiller, en Fraadstensflage fra Overkirkens Gulv, Fragmenter af sengotiske, glaserede *Fliser*, dels glatte, dels med Liljemønster, dels med Gravskrifter fra 1500'erne i Relief, Prøver paa Munkesten fra Overkirken, en Ribbesten (Fig. 12) samt et Stykke af den oprindelige Træramme i det nordre Korvindue.

Foruden de foran (S. 352) nævnte *Bygningsindskrifter* findes fire Kalkstensfragmenter, 16—17 x 17, 40 x 23 og 23 x 18 cm (Fig. 15), der endnu i 1840'erne sad indmuret i Skibets søndre Mur⁵. Den brudstykkeagtige Indskrift, med slanke Versaler, er formodentlig fra o. 1550—1600 og har vistnok indeholdt en Oplysning om en Reparation samt Navnene paa Kirkeværgerne (tutores). Nu indmuret i Vaabenhusets sydvestre Spareblænding.

KALKMALERIER

Ved Restaureringen 1890 fremdroges i Rundkirken paa Vægfelterne under Skjoldbuerne nogle meget enkle Dekorationer, der rimeligvis stammer fra Kirkens Opførelsestid. Felterne har staaet med de røde Munkesten fremme og tildels med rødmaledede Fuger; langs Buerne er malet Borter med Zigzag- og Skiveornamenter i hvide, graa og røde Farver. Over Korbuen fand-

Fig. 18. Bjernede. Tidligere Altertavle.
(S. 364).

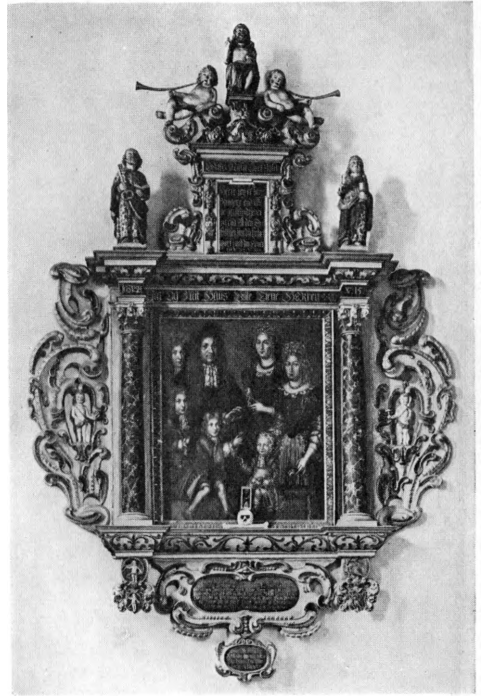

Fig. 19. Bjernede. Epitaf 1691 over Mads
Christensen. (S. 366).

Efter Lund: Danske malede Portrætter IX.

tes en stor, hvid Lilje, hvori et rødt Kors og tre Hjulrosetter. Disse Ornamenter restaureredes af P. Rahbek og kopieredes i to af Felterne, hvor de manglede.

Paa den nedre Del af Væggen fandtes Spor af en o. 1 m høj Frise med Figur-fremstillinger i Felter, malet paa Hvidtekalk og formodentlig sentmiddelalderlig, men helt ødelagt⁶.

Bag Epitafiet paa Nordvæggen fandtes Rester af en Indskrift, der paa Dansk gengav den latinske Bygningsindskrift over Indgangsdøren⁷.

†*Series Episcoporum*, Fortegnelse over de 13 første evangeliske Bisper paa Sjælland fra Peder Palladius til Chr. Worm [1711—37] »under Portalet til Coret« (omtalt 1809 og endnu 1840).

INVENTAR

Alterbord fra 1892, af Granit, med et Relief af Korslammet.

Alterprydelsen, ligeledes fra 1892, er en Krucifiksgruppe over et højt Fodstykke, paa hvilket er malet to svævende Engle, der holder en Mandorla med Kristi Monogram.

Altertavle (Fig. 18), i Høj-Renaissance fra o. 1600, med tredelt Storstykke under et baldakinagtigt Fremspring. De tre firkantede Fyldinger har samtidige Malerier af en Daabshandling, Nadverens Indstiftelse og Skriftemaal; Topstykket et Maleri af Kristi Opstandelse. Malerierne er udbedrede, men ikke overmalede, Rammeværket derimod staar nu med forgyldte Ornamente paa sort Bund, men derunder findes ældre Farver paa tyk Kridtgrund. De opmalede Indskrifter dækker over ældre Bogstaver. Nu ophængt paa Skibets Vestvæg.

Bispefigur, fra en sengotisk *†Altertavle*. Figuren, 76 cm høj, sidder med højre Haand løftet velsignende. Enkelte Dele er fornyet, Træet rensat. Nu opsat i nordre Sidealter-Niche.

Altersølv. *Kalk*, 20,9 cm høj, af Næstved Prøvesølv fra 1687, med ottetunget Fod, ottekantet Skaft, rund Knop med Akantusbladværk, i hvis mellemfaldende Ruder er graveret: »A O 1687 I E S U S«. Paa Kummen er graveret to Vaaben, det ene tværdelt af en Bølge med tre paalagte Stjerner og med et Laurbærtræ i øvre og nedre Felt, det andet med en Fugl, samt Bogstaverne C L og I I D (sml. Disk). Under Fodkanten graveret Vægtangivelse: »XXXXI Lod«; Mestermærke for Dionys Willadsen (Olrik 610). *Disk* med graveret Indskrift under Bunden: »Anno 1687 d. 1. Januari forærede Sogne Presten H. Chr. Laurenberg og hans Hustru Johanna Jørgens Datter denne Kalk og Disk till Biernede Kircke,« samt Skriftsted (1. Peter 2.24). Ingen Mærker. *Oblatæske* af kbh. Prøvesølv [18]81 (?), oval, med graveret Kirkenavn og stempellet: P C C Sorø.

Monstranshus (Fig. 17), sentmiddelalderligt, af midtsjællandsk Type, nu 164 cm højt, lige afsluttet foroven og kun forsynet med een stor Dør. Skabsrummet har een Hylde og dækkes af en oprindelig Gitterlaage, dannet af spinkle, skraatstillede, gennem hinanden stukne Jernstænger. Foden, oprindelig timeglasformet, er afsavet forneden. Renset, ferniseret Eg med sortmalede Jernbaand. I Korets Nordvesthjørne.

Alterstager, 35—36 cm høje, gotiske, med tre Skafringe og tre Smaafødder. Stagerne er lidt forskellige i Enkelthederne og Skafterne ulige høje; under Foden af den ene Stage er et Støbermærke (se Oversigt, Metalarbejder).

†Alter- og Messeklæder anskaffedes 1723—24 i Stedet for de gamle forslidte og ubrugelige (Rgsk.). »Af den gamle Messeskjorte blev gjort to Duge til at ligge ovenpaa de nye Alterduge i begge Kirkerne for desbedre at bevare dem.«

†Røgelsekar »sjældent stort, udmærket i Arbejde og Prydelser«, nævnt 1809.

Font af Granit, romansk. Kummen, 99 cm i Tv., er firkløverformet, stærkt indskaaret og med næsten plan Bund; intet Afløb. Foden, af en særlig Sten, er formet som et omvendt Trapezkapitel; ny-ophugget. *Fad* af Messing, med Kirkenavn indprikket under Bunden, fra 1800'erne. *Tinkande* fra 1885.

Krucifiks, gotisk, fra o. 1450—1500. Figuren, kun 46 cm høj, har strakte Arme, fremadbøjede Knæ; Hovedet har Tornekroner, Øjnene er halvt lukkede; Flig ved Siden. Korset har smaa, halvrunde Skiver langs den glatte Stamme og firkantede Endplader, hvori reliefskaarne Firblade. Nyere Overmaling. Nu anbragt paa Skibets Væg over Indgangsdøren.

Prædikestolen (sml. Fig. 9) er et ret enkelt Høj-Renaissancearbejde fra o. 1600⁸. De fire Fag adskilles ved Halvsøjler og har i Storfyltingerne Kassetteværks-Nicher. Et paa Nationalmuseet opbevaret Fag og den nuværende afbrudte Form af det i de øvre Smalfelter staaende Skriftsted Matth. 10,20 viser, at Stolen oprindelig har været mindst to Fag større. Underbygningen er fra 1892. Opgangen, paa to Fag, er noget senere. Af Stafferingen fra 1684, sikkert af Hans Lauridsen Maler i Næstved⁹, er bevaret Storfyltingernes Malerier af Evangelisterne og de pyntelige Frakturindskrifter, 1892 delvis opforgylde, i Smalfelterne (Matth. 3,2, Marcus 2,7, Lucas 12,34, Johs. 6,37); endvidere Opgangens to Billeder af Moses med Lovens Tavler og Aaron i ypperstepræstelig Dragt og Skriftstedet Jerem. 1,7. Stafferingen blev adskilligt opfrisket og fornyet ved Istandsættelsen 1892. Den oprindelige, femsidede **Himmel* er nu i Nationalmuseet.

Stoleværket stammer fra Restaureringen 1892.

†*Kirkestol* af Eg ved den nordre Side af Alteret, »udentvivl bekostet af den sidste Abbed i Sorø før Reformationen, den bekendte Mester Henrik Christensøn Tornekbrands (død 1538), thi baade hans fædrene og mødrene Vaaben er udskaarne paa den«¹⁰.

Lysekrone, lille, med 2x6 spinkle Arme og Prydarme; som Topfigur et Lam, under hvilket er anbragt en lille Plade med Skriftsted (Es. 53,10) i reliefstøbte Versaler. Skænket af Forpagter i Bjernede Didric Severin Jelling (død 1753) og hans Hustru; sml. S. 366.

Klokker. 1) Fra 1300'erne, uden Indskrift, kun med to Tovsnoninger om Halsen. Tvm. 68 cm (Uldall S. 54).

2) Omstøbt 1900, men efter Indskriften »en tro Efterligning af den tidligere Klokke«. Paa denne stod med Versaler: »Anno MDCLXXX pastore et curatore templi dno Christiano Laurenbergio, diacono Erasmo Nic. Vrang, ex antiq. Emddeni 1581 fusa, sumptibus templi novam fec. ... in Biernede Nicolaus Georgii civis Calunburgensis« (»I Aaret 1680, da Hr. Christen Laurenberg var Kirkens Præst og Værg, Rasmus Nielsen Vrang var Degn, gjorde Claus Jørgensen, Borger i Kalundborg, paa Kirkens Bekostning en ny Klokke i Bjernede af den gamle, støbt i Emden 1581«) og paa den anden Side: »Verbum domini manet in æternum« (»Guds Ord bliver i Evighed«).

Klokkerne var før i Taarnet (Fig. 4), men er siden 1892 ophængt i en Klokkestabel. En †*Klokke* blev afgivet ved Klokkeskatten 1528.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) 1691. Mads Christensøn, Overførster, Vildtmester i Sædland og Møen, By- og Birkefoged til Sorøe By og Birk, har ladet Tavlen (Fig. 19) bekoste og oprette 1691 for sig, sin Hustru Marthe Bertelsdatter og sine Børn.

Topstykkets Afslutning, Fodlistens og Gesimsens Rankeværk og Vaabenskjoldenes Form er fra Slutningen af 1600'erne. I det store Midtfelt et Maleri paa Lærred, o. 140 x o. 110 cm, af en ældre Mand med Allongeparyk, hans Hustru og fem Børn: en voksen Datter, to unge Mænd, en Dreng og en lille Pige. Rammens Storvinger maa efter deres Stil være overtaget fra et ældre Snitværk o. 1640—50; i gennembrudte Bueslag staar Smaabørn med Lidelsesredskaber: Hammer og Nagler; paa Storgesimsen staar Peter og Johannes, medens det lille Topstykke med Skriftfelt (Gen. 32,10) og Halvvinger krones af Kristus som Verdensdommer mellem to basunblæsende Engle. I Topfrisen: »Guds Nafn Vort Gafn«. Paa Storfrisen Josv. 24,15. Under Søjlerne to nedhængende Vaabenskjolde (1. Fortuna, 2. Fugl med Kvist i Næbbet) og under Midtfeltet en stor Indskriftkartouche, hvorunder igen en mindre¹¹. Paa Skibets Nordvæg.

2) Didric Severin Jelling; Forpagter »i Bierned i fulde 15 Aar«, født 12. Juni 1700, død 16. Sept. 1753. »Han har tillige med sin efterladte Mage den Lysekronen skienkt til dette Huuses Ziir.« (Sml. S. 365). Mindesmærket, opsat af Anna salig Jellings »i mit Alders 81. Aar«, er en Trætavle, 78 x 78 cm, med hvidmalet Kursiv. Paa Skibets Vestvæg.

3) C. P. Müller (sml. Gravsten Nr. 3). Marmorurne med Navnet C. F. Midler og paa Fodstykket: »Sin Ven til Erindring af Kongslew«. Versaler. I en Niche i Skibets Nordvestvæg.

Gravsten.

1) Fin Ebbesøn, o. 1150—75. »Hic requiescit Fin filius Ebbonis in domino« (»Her hviler Fin Ebbes Son i Herren«). Majuskler. Fraadstensplade (Fig. 13) 24 x 82 cm, i Skibets Nordmur, o. 380 cm over Sökkelen¹². Materiale og Skriftform tyder paa Samtidighed med Ebbe Skjalmsøns Bygmestersten (sml. S. 352); det er derfor sandsynligt, at Gravskriften er over en (ellers ukendt) Søn af Ebbe Skjalmsøn. Muligvis horer Stenen til Grav Nr. 1.

2) Johanna Catharina Laurenberg, født 4. Febr. 1623 i Rostock, død i Biernede 1. Apr. 1691, gift i 22 Aar med Rasmus Nielssøn Wrang, Degn til Slaulille og Biernede. Han var født i Slaul. Præstegaard 1. Sept. 1647 og satte dette Æreminde over hende »i .. glad Samlings Haab«. Fordybede Versaler. I Hjørnerne Blomster, forneden Dødssymboler. Senere er indhugget: C. Rud, død 1787. Gotlandsk Kalksten, 149 x 114 cm. I Kirkegaardens Nordmur.

3) Caspar Peter Müller, død 1776 (Forvalter ved Sorø Akademis Gods);

stærkt slidt Indskrift; fordybede Versaler; foroven à la grecque-Bort, forneden et Baand med slanke, rundbuede Felter, i Hjørnerne Cirkler. Rød Kalksten; 178 x 96 cm; paa Kirkegaarden, tæt nordvest for Rundbygningen.

†4) Romansk, uden Indskrift eller Ornamente. Granit; trapezformet, med affasede Kanter, 137 x 57,5—47 cm. Fremdraget i 1892 sammen med Gavlstenen fra Grav Nr. 2; i nyeste Tid kløvet og forsvundet.

Kisteplader.

*1) Over et 4aars Barn med versificeret Indskrift:

»Jeg hafde dit Bryst
O! sødigste Moder 7 Uger kun kyst
Der Aron min Fader fra Herren fick Bud
Hand skulde af Kedars Bogliger ud

Det fjerde Aar fyldt för ieg og min Vej.

Men sørg ej O Moder! Paa Saligheds Sti
Wi vandrør ført i Guds Børns Liberie«.

Blyplade, nu i »Saxos Celle«¹³. Paa †Kisten de dobbeltslyngede Bogstaver B K samt Aarstallet 1699.

†2) Vitus Brock [død 1707], »fordum kongl. Majestæts velbestalter Regiments Quartermester under« Oberst Klaus Sees Regiment, »med danske Cursiv Bogstaver«, og derefter et Vers »efter den Tids Smag«. Gengivet i Præsteindberetningen 1809, men med flere Fejl¹³. Blyplade, fra den aabne Begravelse.

Flere **Kistebeslag* af Bly samt et enkelt Jernbeslag er nu i »Saxos Celle«.

Endvidere fandtes (1809) i den aabne Begravelse et lille †*Dobbeltvaaben*, 1) to ved en Sparre delte Felter, af hvilke det øverste indeholdt tre Stjerner, det nederste en springende Løve, 2) en Fugl, formodentlig en Stork. Begge Vaaben sikkert borgerlige¹³.

Grave. 1) Romansk, fremdraget 1890 ved Skibets Nordøstside med Vestenden ubetydeligt ind under Sokkelen (sml. Gravsten Nr. 1); dannet af Fraadstensplader med Bund og Overligger af samme Materiale; trapezagtig Form med særligt Hovedrum; Retning Øst—Vest. Indvendig Længde 197,5 cm, Bredde ved Skulderstedet 47, ved Fodenden 15,5 cm; Hovedlejet 21 x 19,5 cm. Det ret velbevarede Skelet var af en Mand i 40-Aarsalderen o. »tre Alen høj«¹⁴.

2) †Gavlsten fra middelalderlig †*Gravkiste*, oventil halvcirkelformet. Længde 97 cm, hvoraf kun 42 cm har været over Jordoverfladen, Bredde 42 cm. Granit. Fremdraget af Vaabenshusmuren ved Restaureringen 1892 sammen med Gravsten Nr. 4; i nyeste Tid kløvet og forsvundet.

I den aabne *Begravelse* i Koret (S. 361), nu optaget af Centralvarme-Installationen, skulde iflg. Traditionen Mads Christensen være begravet med sine to Koner og et Barn¹⁵.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1713—30 (RA). — Kaldsbog fra 1842 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1759 (LA), 1772 (NM), 1809 (NM). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1882, M. Mackeprang 1915. Revideret af P. N. og V. H. 1933. — Høyens Notebog XII, 68 med Tegninger.

J. B. Sorterup: Bjernede Kirke ved Sorø. Annaler f. nord. Oldkynd. 1840—41. S. 102—37. J. B. Løffler: Udsigt over Danmarks Kirkebygninger. 1883. S. 249—57. —: Sorø Akad. Landsbykirker. 1896. S. 1—13, Tav. I—II. H. Storck: Bjernede Kirkes Restaurering. Architekten. 1904—05. S. 137—47. Fr. Beckett og H. Storck: Bjernede Kirke efter Restaurationen. Architekten. 1904—05. S. 189—91, 208—09. P. V. J. Klint: Bjernede Kirke. Architekten. 1904—05. S. 200—03.

¹ S. R. D. VII, 117, 124; IV, 521.

² Kronens Skøder II, 640. Sorø I. 1924, S. 516.

³ Vilh. Wanscher: Architekturens Historie II, S. 547 ff. ⁴ Løffler: Sorø Akad. Landsbykirker, S. 8. ⁵ Sorterup S. 121.

⁶ Indberetning af J. Kornerup 1890 (NM). Ministerialtidende. 1893, 222—25.

⁷ Løffler S. 12 Note ***.

⁸ Sorterup meddeler (S. 111), at Prædikestolen er forfærdiget i 1684. Dette Aarstal, som aabenbart ved hans Undersøgelse har staaet paa Prædikestolen, maa referere sig til Stafferingen.

⁹ Ang. Hans Lauridsen, en af Næstveds mest produktive Malere efter 1660'erne, se Præstø Amt S. 1087 f. ¹⁰ Sorterup S. 114.

¹¹ Lund: Danske malede Portrætter IX, 114, 117. ¹² Under Omtalen af Fin's Gravskrift anfører Sorterup (S. 126) »et Sagn, som en Bonde fortalte mig i Bjernede, at denne Fin døde efterat Trækirken var nedreven, men førend Steenkirken var fuldført, og at han derfor blev begravet udenfor Kirken lige for det Sted, hvor Indskriften indmuredes i Kirkemuren.« ¹³ Løffler. Sorø Akad. Landsbykirker S. 12.

¹⁴ Løffler S. 6.

¹⁵ Sorterup S. 113.

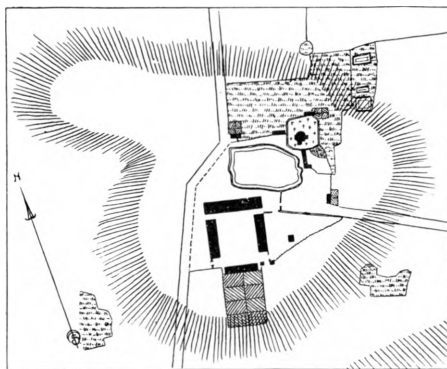

Fig. 20. Bjernede 1792 (1805).